

Martyna Kaczmarczyk¹

Bezpieczeństwo jako prawo człowieka – aspekt kolektywny w zestawieniu z indywidualnym

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo publiczne, porządek publiczny, prawa i wolności człowieka, nietykalność osobista, bezpieczeństwo osobiste, prawa kolektywne, ograniczenia wolności i praw

Keywords: public safety, public order, human rights and freedoms, personal inviolability, personal safety, collective rights, limitations of freedoms and rights

Streszczenie

Szeroko rozumiane bezpieczeństwo stanowi naturalne prawo człowieka i posiada liczne gwarancje w międzynarodowych aktach prawnych oraz w Konstytucji RP. Jako pojęcie posiada szeroki zakres i liczne aspekty, przez co jest trudne do jednoznacznego zdefiniowania. Swoim zasięgiem obejmuje zróżnicowane sfery życia jednostki i społeczeństwa. W dobie intensywnego przenikania się życia prywatnego i publicznego, bezpieczeństwo w wymiarze indywidualnym ściera się z jego aspektem kolektywnym. Zarówno bezpieczeństwo publiczne, jak i bezpieczeństwo prywatne, nie są dobrami absolutnymi, a Konstytucja przewiduje możliwości ich ograniczenia. Celem artykułu jest analiza, czy i w jakim zakresie na możliwość korzystania z prawa do bezpieczeństwa przez jednostkę, rzutują ograniczenia w korzystaniu z wolności oraz praw konstytucyjnych, a więc w tym z bezpieczeństwa prywatnego, przewidziane w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP dla ochrony m.in. bezpieczeństwa i porządku publicznego.

¹ ORCID ID: 0000-0001-6169-9466, magister, Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytet Humanistycznospołeczny Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie. E-mail: martyna_lawrynowicz@wp.pl.

Abstract**Safety as a human right – collective aspect
in statement with individual aspect**

Safety is widely understood as a natural human right and has numerous guarantees in international legal acts and in the Constitution of the Republic of Poland. As a concept, it has a wide range and many aspects, which makes it difficult to clearly define. Its range includes diverse spheres of individual and social life. In the era of intense interpenetration of private and public life, safety in the individual dimension clashes with its collective aspect. Both public safety and private security are not absolute goods, and the Constitution provides possibility of limiting them. The purpose of the article is whether and to what extent the entity's ability to use the right to security is affected by restrictions on the use of freedom and constitutional rights, including private security, as provided in art. 31 para. 3 of the Constitution of the Republic of Poland for protection, among others public safety and public order.

✱

Zapewnianie ochrony wolności i praw jednostek w demokratycznym państwie prawnym opiera się na przyznawaniu przez władzę publiczną prawnych gwarancji poszanowania tychże wolności i praw, środków prawnych służących jednostkom dochodzenia swoich praw w przypadku ich naruszenia oraz przyznania uprawnionym podmiotom określonych prawem mechanizmów służących zapewnianiu i ochronie dóbr poszczególnych jednostek, jak również całej zbiorowości społecznej. Społeczne oczekiwania oscylują wokół podstawowego poczucia bezpieczeństwa, gwarancji ochrony interesów, nieingerowania w prywatną sferę oraz nienaruszania osobistej wolności i nietykalności, rozumianych również jako bezpieczeństwo osobiste.

Dobra te w określonych przypadkach mogą zostać naruszone w sytuacji ścierania się sfery wspólnej i indywidualnej. Ingerencja w elementarne wartości bezpieczeństwa indywidualnego dla ochrony bezpieczeństwa wspólnego będzie uznawana za prawnie dopuszczalną i zgodną z przepisami prawa, jeśli będzie się mieścić w ramach wyznaczonych przez ustawową regulację.

Pojęcia bezpieczeństwo i porządek publiczny nie zostały zdefiniowane przez ustrojodawcę, również konwencje i pakt prawa międzynarodowego dotyczące praw człowieka nie wyjaśniają, ani nie precyzują treści tych wartości². Dla procesu wykładni klauzul ograniczających zawartych w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych³, Rada Ekonomiczna i Społeczna Organizacji Narodów Zjednoczonych 28 września 1984 r. przyjęła tzw. Zasady z Syrakuz dotyczące przepisów o ograniczaniu i zawieszaniu praw zawartych w MPPOiP⁴. Zgodnie z tymi ustaleniami, zasady nr 22, 23 i 24 określają kolejno, że wyrażenie porządek publiczny (*ordre public*) może być zdefiniowane jako suma zasad, które zapewniają funkcjonowanie społeczeństwa lub zbiór podstawowych zasad, na których społeczeństwo bazuje. Poszanowanie praw człowieka jest częścią porządku publicznego (*ordre public*)⁵. Porządek publiczny (*ordre public*) powinien być interpretowany w kontekście celów danego prawa człowieka, które jest ograniczone w danej sprawie⁶. Organy państwowe odpowiedzialne za utrzymanie porządku publicznego (*ordre public*), podlegają kontroli w wykonywaniu zadań przez parlament, sądy lub inne nie-

² Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r. (Dz.U. 1993, Nr 61, poz. 284). Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności wymienia pojęcia bezpieczeństwa i porządku publicznego m.in. w art. 6 ust. 1, który dotyczy prawa do rzetelnego procesu sądowego, w art. 8 ust. 2, który traktuje o prawie do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, czy w art. 9 ust. 2 i 10 ust. 2 dotyczącym wolności myśli, sumienia i wyznania oraz wolności wyrażania opinii.

³ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977, Nr 38, poz. 167). Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych przesłanki bezpieczeństwa oraz porządku publicznego, podobnie jak EKPC, wiąże z poszczególnymi wolnościami – m.in. z wolnością myśli, sumienia i wyznania z art. 18 ust. 3, posiadania i wyrażania poglądów z art. 19 ust. 3, czy z wolnością zgromadzania się z art. 21.

⁴ The Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, E/CN.4/1985/4.

⁵ Principle 22, The Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, E/CN.4/1985/4. „22. The expression »public order (*ordre public*)« as used in the Covenant may be defined as the sum of rules which ensure the functioning of society or the set of fundamental principles on which society is founded. Respect for human rights is part of public order (*ordre public*)”.

⁶ Principle 23 *ibidem*. „23. Public order (*ordre public*) shall be interpreted in the context of the purpose of the particular human right which is limited on this ground”.

zależne organy⁷. Natomiast bezpieczeństwo, określone w zasadach nr 33 i 34, oznacza ochronę przed zagrożeniem dla bezpieczeństwa jednostek, dla ich życia, integralności fizycznej lub poważnego uszkodzenia ich własności⁸. Potrzeba ochrony bezpieczeństwa publicznego może uzasadniać ograniczenia przewidziane przez prawo. Te nie mogą być wykorzystywane do nakładania ograniczeń niejasnych lub arbitralnych i mogą być zastosowane tylko wtedy, gdy istnieją odpowiednie zabezpieczenia i skuteczne środki zaradcze przed nadużyciami⁹.

Ład społeczny, inaczej określany porządkiem społecznym, w metodologicznym ujęciu opisowym oznacza sposób zorganizowania społeczności obejmujący kulturowe cele, środki osiągnięcia, katalog ról i instytucji społecznych oraz istnieje niepodważalnie w społeczeństwie, chociażby normy współżycia społecznego były naruszane. Natomiast normatywne ujęcie utożsamia społeczny ład z formą konkretnego zorganizowania przestrzeni społecznej w oparciu o obowiązujące normy¹⁰.

Zadania ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego należą do podstaw funkcjonowania państwa, których realizacja następuje we wszystkich segmentach władzy publicznej. Już starożytni filozofowie wykazywali, że zapewnienie bezpieczeństwa ludzi jest istotnym celem ogólnie pojmowanego państwa i służy jego prawidłowemu funkcjonowaniu. Współcześnie wypełnianiu tejże funkcji służy ustanowienie norm prawnych o randze konstytucyjnej, ustawowej i podustawowej oraz działalność władzy wykonawczej. Ogólnie zadania te wykonuje szeroko pojęta policja administracyjna, która dba o bezpieczeństwo i porządek publiczny¹¹.

⁷ Principle 24 *ibidem*. „24. State organs or agents responsible for the maintenance of public order (ordre public) shall be subject to controls in the exercise of their power through the parliament, courts, or other competent independent bodies”.

⁸ Principle 33 *ibidem*. „33. Public safety means protection against danger to the safety of persons, to their life or physical integrity, or serious damage to their property”.

⁹ Principle 34 *ibidem*. „34. The need to protect public safety can justify limitations provided by law. It cannot be used for imposing vague or arbitrary limitations and may only be invoked when there exist adequate safeguards and effective remedies against abuse”.

¹⁰ J. Guść, *Ład społeczny, poczucie bezpieczeństwa a prawo – kilka uwag z zakresu teorii prawa*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2012, T. IX, s. 11 i n.

¹¹ Ł. Kamiński, *Pojęcie bezpieczeństwa w prawie administracyjnym*, „Państwo i Prawo” 2013, nr 10, s. 49.

Ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, oprócz generalnie rozumianego utrzymywania ładu społecznego i zapobiegania zakłócaniu działalności władz publicznych, dotyczy przeciwdziałania realnym oraz aktualnym zagrożeniom, które nie mogą nosić znamion hipotetycznych. Zagrożenie bowiem powinno cechować poważny charakter, generalna możliwość wystąpienia lub wystąpienie w szerszej skali, co mogłoby prowadzić do wystąpienia efektu destrukcyjnego¹².

Bezpieczeństwo swoje etymologiczne pochodzenie wywodzi z łacińskiego słowa *securitas*, które jest połączeniem słów *se* oznaczające oddzielny, osobny lub *sine* tłumaczone jako przyimek bez oraz *cura* równoznaczne z troską, staraniem, dbałością, opieką¹³.

Tradycyjnie bezpieczeństwo było przedmiotem zainteresowań nauk wojskowych, prawa międzynarodowego, stosunków międzynarodowych. Wraz z rozwojem dziedziny bezpieczeństwa przez przenoszenie jego aspektów na inne obszary życia jednostkowego i społecznego, nauki socjologiczne, ekonomiczne, przyrodnicze czy też kulturoznawstwo zajęły się badaniem bezpieczeństwa w zakresie nowych sfer, których owa problematyka dotyczy¹⁴. B. Hołyst wyszczególnia bezpieczeństwo jako potrzebę, wartość, stan świadomości, prawo człowieka, a nawet jako warunek przetrwania ludzi. W ten sposób zwraca uwagę na szeroki wymiar bezpieczeństwa, gdyż oprócz tradycyjnych powiązań tej dziedziny z innymi naukami, łączy bezpieczeństwo z antropologiczno-kulturowym aspektem badawczym, etyką, socjologią czy politologią¹⁵. Współcześnie nauki o bezpieczeństwie nie ograniczają się do czerpania z polemologii, nauki o wojnie czy z irenologii, której przedmiotem badań jest pokój¹⁶. Pojmowanie bezpieczeństwa przeniosło akcent z państwa na człowieka w teorii *human security*, jako podstawowego podmiotu bezpieczeństwa. W zakresie pojęcia mieści się bezpieczeństwo polityczne, rozumiane jako stabilny ustrój z gwarancjami praw

¹² W. Sokolewicz, *Wolność prasy i jej konstytucyjne ograniczenia*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 6, s. 33.

¹³ J. Potrzebszcz, *Naturalne prawo człowieka do bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo prawne z perspektywy filozofii prawa*, J. Potrzebszcz, Lublin 2013, s. 26.

¹⁴ J. Czaja, *Kulturowy wymiar bezpieczeństwa, aspekty teoretyczne i praktyczne*, Kraków 2013, s. 34.

¹⁵ B. Hołyst, *Bezpieczeństwo. Ogólne problemy badawcze*, Warszawa 2014, s. 15 i n.

¹⁶ K. Drabik, *Bezpieczeństwo personalne i strukturalne*, Warszawa 2013, s. 22–23.

człowieka, bezpieczeństwo społeczne odwołujące się do systemu zabezpieczenia społecznego oraz bezpieczeństwo osobiste jako wolność od przemocy, tortur, nieludzkiego traktowania i karania oraz bezpodstawnego zatrzymania¹⁷. *Human security* jako doniosłą podstawę oraz rdzeń bezpieczeństwa traktuje godność ludzką¹⁸.

Pod pojęciem bezpieczeństwa, bez określenia jego rodzaju, kategorii, znajduje się zespół cech i wartości o abstrakcyjnym, bliżej nieokreślonym przestrzennym mianowniku. Przestrzeń ta wymaga sprecyzowania co do podmiotu i przedmiotu. W przeciwnym razie brak jest istotnych gwarancji dla ograniczania wolności i praw¹⁹. Konkretyzacja pojęcia bezpieczeństwa oraz badanie zjawisk, procesów zachodzących w jego sferze, wymaga określenia podmiotu, środowiska, otoczenia, relacji oraz ryzyka, które mu towarzyszy²⁰. Zakres chronionych dóbr może dotyczyć różnych sfer i funkcjonować pod postacią bezpieczeństwa ekologicznego, bezpieczeństwa zdrowotnego, bezpieczeństwa żywnościowego, bezpieczeństwa energetycznego, bezpieczeństwa ekonomicznego, bezpieczeństwa obywateli, bezpieczeństwa danych osobowych, bezpieczeństwa państwa, bezpieczeństwa powszechnego, bezpieczeństwa ustrojowego, itp.²¹ Konstytucja RP szeroko traktuje o bezpieczeństwie posługując się terminami bezpieczeństwo obywateli, bezpieczeństwo i nienaruszalności granic, bezpieczeństwo państwa, bezpieczeństwo zewnętrzne i wewnętrzne²². Art. 31 ust. 3 Konstytucji zawiera ogólną przesłankę bezpie-

¹⁷ D. Kaźmierczak-Pec, *Od bezpieczeństwa państwa do bezpieczeństwa ludzkiego. Ewolucja pojęcia bezpieczeństwa w rzeczywistości ponowoczesnej*, [w:] *Współczesne bezpieczeństwo jednostkowe*, red. M. Kubiak, P. Żarkowski, Warszawa-Siedlce 2013, s. 54–59.

¹⁸ *Studia bezpieczeństwa*, red. P.D. Williams, Kraków 2012, s. 7.

¹⁹ W.J. Wołpiuk, *Bezpieczeństwo państwa a prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki we współczesnym świecie*, red. J. Jaskiernia, Katowice 2012, s. 87.

²⁰ *Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*, red. B. Wiśniewski, Szczytno 2011, s. 15 i n.

²¹ W.J. Wołpiuk, *Bezpieczeństwo państwa i pojęcia pokrewne. Aspekty konstytucyjnoprawne*, „Krytyka Prawa, Niezależne studia nad prawem” 2010, t. II, *Bezpieczeństwo*, s. 182 i n.

²² B.R. Kuć, Z. Ścibiorek, *Podstawy metodologiczne nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa 2013, s. 12–13; R. Wajszczak, *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki w Polsce*, [w:] *Uniwersalny i regionalny wymiar ochrony praw człowieka. Nowe wyzwania – nowe rozwiązania*, red. J. Jaskiernia, Warszawa 2014, s. 384.

czeństwa²³. Generalny charakter wskazuje bowiem na doniosłą, chronioną wartość w państwie, którą jest bezpieczeństwo związane z przetrwaniem narodu – *survival* oraz jego samozachowaniem i urzeczywistnianiem – *self-preservation*²⁴. Z tego też względu bezpieczeństwo, przede wszystkim bezpieczeństwo obywateli, jest kategorią konstytucyjną i gwarancją służebnej funkcji państwa wobec jednostek²⁵.

Otwarty, wieloaspektowy i wielopoziomowy charakter bezpieczeństwa nie sprzyja jednoznacznemu zdefiniowaniu tegoż pojęcia. Choć funkcjonuje wiele definicji bezpieczeństwa, to są one ze sobą zbieżne. Najwcześniej, bo w okresie międzywojennym, problematyką bezpieczeństwa zajmowali się m.in. W. Czapiński i W. Kawka²⁶. Według W. Czapińskiego bezpieczeństwo stanowi „oznaczenie środków, narzędzi oraz technik działania zapewniających przeciwdziałanie występowaniu czynów złej woli człowieka (ludzi), zagrażających poczuciu bezpieczeństwa innej jednostki. Zatem do ochrony bezpieczeństwa należałoby odnieść prewencję zbrodni i występków skierowanych przeciwko życiu, mieniu, wolności osób, bądź stanowiących zamach na organizację społeczną lub państwową. Natomiast nie można byłoby brać pod uwagę zapobiegania wykroczeniom przeciwko licznym przepisom administracyjnym mającym na celu uniknięcie różnorodnych niebezpieczeństw”²⁷. W. Kawka zdefiniował bezpieczeństwo publiczne określając, że jest to „stan, w którym ogół społeczeństwa i jego interesy, jako też państwo wraz ze swymi celami, mają zapewnioną ochronę od szkód zagrażających im z jakiegokolwiek źródła”²⁸. J. Zborowski wyjaśnia, że jest to „stan faktyczny wewnątrz

²³ Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483), art. 5, art. 26 ust. 1, art. 45 ust. 2, art. 53 ust. 5, art. 61 ust. 3, art. 126 ust. 2, art. 130, art. 146 ust. 4 pkt 7 i 8, art. 230.

²⁴ J. Czaja, op.cit., s. 44.

²⁵ S. Kwiatkowski, *Między bezpieczeństwem obywateli a wolnością – społeczne reperkusje „polityki bezpieczeństwa”*, [w:] *Współczesne bezpieczeństwo jednostkowe*, red. M. Kubiak, P. Żarkowski, Warszawa–Siedlce 2013, s. 37.

²⁶ K. Sienkiewicz-Małyjurek, Z.T. Niczyporuk, *Bezpieczeństwo publiczne, zarys problematyki*, Gliwice 2011, s. 115; S. Sulowski, *O nowym paradygmacie bezpieczeństwa w erze globalizacji*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa, wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Warszawa 2009, s. 12.

²⁷ W. Czapiński, *Bezpieczeństwo, spokój i porządek publiczny w naszym prawie administracyjnym*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1929, nr 9, s. 317 i n.

²⁸ W. Kawka, *Policja w ujęciu historycznym i współczesnym*, Wilno 1939, s. 46.

państwa, który umożliwia, bez narażania na szkody jakiegokolwiek źródła, normalne funkcjonowanie organizacji państwowej i realizację jej interesów, zachowanie życia, zdrowia, mienia jednostek [...] oraz korzystanie przez te jednostki z praw i swobód²⁹. E. Ura podaje, że „taki stan, w którym ogółowi obywatele indywidualnie nieoznaczonych, żyjących w państwie i społeczeństwie, nie grozi żadne niebezpieczeństwo, i to niezależnie od tego, jakie byłoby jego źródło³⁰. S. Pikulski uważa, że bezpieczeństwo to „pewien pożądany stan rzeczy, gwarantujący niezakłócone funkcjonowanie urządzeń publicznych w państwie oraz bezpieczeństwo życia obywateli obejmujące ochronę ich życia i zdrowia oraz mienia³¹”.

Niebezpieczeństwo stanowi odejście od wytypowanych standardów oraz jest równoznaczne z pojawieniem się strat różnego rodzaju, zarówno materialnych, jak i niematerialnych. Utożsamia się niebezpieczeństwo z położeniem zagrażającym jednostce, destrukcyjnym oddziaływaniem oraz prawdopodobieństwem powiększania szkód. Może podlegać stopniowaniu poprzez dodanie określeń np. minimalne, maksymalne. Stan niebezpieczeństwa, zagrożenia może być także prawdopodobny. Oznacza to możliwość pojawienia się negatywnej sytuacji, jednak bez szczegółowego określenia skali czy mechanizmu powstawania. Jeśli niebezpieczeństwo zasięgiem obejmuje ludzi, obiekty lub środowisko, to prowadzi to do przyjęcia, że są one realnie zagrożone³².

Bezpieczeństwo jest postrzegane jako stan braku zagrożeń, obiektywny i subiektywny, a także proces, w którym ów stan bezpieczeństwa podlega zmianom w wyniku nieustającej działalności jednostek. Dynamika zmierza do osiągnięcia konkretnego,żądanego stanu w określonym czasie. Bezpieczeństwo jest więc wartością względną, zmienną, zależną od wielu okoliczności. Statyczne podejście do problematyki bezpieczeństwa mogłoby prowadzić

²⁹ J. Zaborowski, *Administracyjnoprawne ujęcie pojęć „bezpieczeństwo publiczne, porządek publiczny”*, „Zeszyty Naukowe ASW” 1985, nr 41, s. 128 i n.

³⁰ E. Ura, *Pojęcie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego*, „Państwo i Prawo” 1974, nr 2, s. 76.

³¹ S. Pikulski, *Podstawowe zagadnienia bezpieczeństwa publicznego*, [w:] *Prawne i administracyjne aspekty bezpieczeństwa osób i porządku publicznego w okresie transformacji ustrojowo-gospodarczej*, red. W. Bednarek, S. Pikulski, Olsztyn 2000, s. 101.

³² M. Liwo, *Status służb mundurowych i funkcjonariuszy w nich zatrudnionych*, Warszawa 2013, s. 63–64.

do faktycznego zagrożenia wielu dóbr³³. Bezpieczeństwa nie można określać mianem zjawiska stałego i nierozzerwalnie związanego z innymi procesami zachodzącymi w przestrzeni otaczającej jednostki, dlatego dynamicznie zmienia się. Prowadzi to do powstawania coraz to nowszych zadań dla państwa³⁴.

Bezpieczeństwo publiczne według J. Gierszewskiego „obejmuje sferę prawn-administracyjną, dotyczy klasycznych zadań organów administracji publicznej. Stanowi główne zadanie resortu spraw wewnętrznych (policji, służb, straży, inspekcji), ma na celu ochronę lub przywrócenie naruszonego porządku, ładu i spokoju społecznego, a w szczególności życia, zdrowia i mienia obywateli. Jest zatem domeną prawa administracyjnego. Natomiast bezpieczeństwo obywateli, tak jak bezpieczeństwo państwa, jest domeną prawa konstytucyjnego”³⁵. Pokrewne bezpieczeństwu publicznemu jest bezpieczeństwo państwowe, posiada ono jednak znacznie węższy zakres, ponieważ odwołuje się do funkcjonowania instytucji oraz państwowych urzędów i konstytucyjnego porządku³⁶. Przesłanka bezpieczeństwa państwa nie obejmuje aspektu prywatnego. Dotyczy zatem zagrożeń ogólnopaństwowych. Bezpieczeństwo w sferze prywatnej jest objęte przesłanką ochrony wolności i praw innych³⁷.

Bezpieczeństwo stanowi istotną potrzebę człowieka. Według ustaleń A.H. Masłowa w hierarchii potrzeb ludzkich bezpieczeństwo znajduje się na drugim miejscu, na pograniczu potrzeb psychicznych i biologicznych³⁸. Jest to odwołanie do jednostki z przypisanymi jej i wykształconymi indywidualnie właściwościami. Poczucie bezpieczeństwa jest wybitnie subiektywne

³³ E. Nowak, M. Nowak, *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego, zarządzanie bezpieczeństwem*, Warszawa 2011, s. 14; L. Hofreiter, *Wstęp do studiów bezpieczeństwa*, Kraków 2012, s. 52–53.

³⁴ J. Jedynak, *Bezpieczeństwo jako zjawisko socjologiczne i kryminologiczne*, [w:] *Służby i formacje mundurowe w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego Rzeczypospolitej Polskiej*, red. E. Ura, S. Pieprzny, Rzeszów 2010, s. 61.

³⁵ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium i zakres teorii bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2013, s. 55.

³⁶ A. Misiuk, *Rozważania o bezpieczeństwie*, [w:] *Nauka o bezpieczeństwie. Istota, przedmiot badań i kierunki rozwoju, studia i materiały*, T. I, red. L. Grochowski, A. Letkiewicz, Szczytno 2011, s. 18.

³⁷ B. Rakoczy, *Ograniczenia praw i wolności jednostki ze względu na ochronę środowiska w Konstytucji RP*, Toruń 2006, s. 112.

³⁸ E. Żywucka-Kozłowska, M. Kowalczyk-Ludzia, *Uniwersalizm bezpieczeństwa*, [w:] *Nauka o bezpieczeństwie. Istota, przedmiot badań i kierunki rozwoju, studia i materiały*, T. I, red. L. Grochowski, A. Letkiewicz, A. Misiuk, Szczytno 2011, s. 227.

i związane z tak elementarnymi potrzebami, jak istnienie, przetrwanie, pewność, stabilność, tożsamość, niezależność, ochrona poziomu, a także jakości życia³⁹. Percepcja zagrożeń przez jednostkę może odzwierciedlać realny lub zafałszowany stan rzeczy. Te odczucia mogą przybrać formę stanu braku bezpieczeństwa, stanu obsesji, stanu bezpieczeństwa fałszywego i stanu bezpieczeństwa właściwego⁴⁰. Bezpieczeństwo jest pozytywnym stanem utożsamianym z poczuciem pewności i jednocześnie brakiem zagrożeń. Jako zjawisko obiektywne, możliwe do zdiagnozowania przy posiadaniu odpowiednich narzędzi oraz wiedzy, wymaga oceny czynników, które mogą zagrażać dobrom. Poczucie pewności posiada natomiast charakter subiektywny związany z właściwościami danej jednostki⁴¹.

Konstytucja RP gwarantuje prawo do bezpieczeństwa publicznego oraz prywatnego. W rozdziale I ustawa zasadnicza traktuje o bezpieczeństwie w aspekcie kolektywnym w dwóch rozumieniach. Po pierwsze jest to szeroko rozumiane bezpieczeństwo obywateli wyrażone w art. 5 przez gwarancję swoistego obowiązku państwa wobec obywatela – Rzeczpospolita zapewnia bezpieczeństwo obywateli obok wolności i praw człowieka⁴². Jest to szczególne podkreślenie rangi bezpieczeństwa jako jednego z elementarnych praw. W art. 26 bezpieczeństwo zostało zagwarantowane w charakterze militarnym, czyli zapewniania bezpieczeństwa i nienaruszalności granic kraju, czemu służą Siły Zbrojne RP⁴³.

Prawo do wolności i osobistego bezpieczeństwa często jest utożsamiane z wolnością i nietykalnością osobistą⁴⁴. Wolność osobista stanowi antytezę pozbawienia wolności na mocy wyroku sądowego, tymczasowego aresztowania lub zatrzymania. Sąd Najwyższy stwierdził, iż „wolność tę moż-

³⁹ E.M. Marciniak, *Psychologiczne aspekty poczucia bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa, wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Warszawa 2009, s. 56 i n.; B. Czarnecki, W. Siemiński, *Kształtowanie bezpiecznej przestrzeni publicznej*, Warszawa 2004, s. 11 i n.

⁴⁰ *Instytucje bezpieczeństwa narodowego*, red. M. Paździor, B. Szmulik, Warszawa 2012, s. 3 i n.

⁴¹ S. Pieprzny, *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Rzeszów 2008, s. 11 i n.

⁴² Art. 5 Konstytucji RP.

⁴³ Art. 26 Konstytucji RP.

⁴⁴ W. Studziński, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego*, [w:] *Prawa i wolności I i II generacji*, red. A. Florczak, B. Bolechow, Toruń 2006, s. 108–109.

na określić jako możliwość (niezależność, swobodę) podejmowania przez człowieka decyzji zgodnie z własną wolą⁴⁵. Władza publiczna zapewniając bezpieczeństwo i porządek publiczny, wolności i prawa obywateli w rozumieniu kolektywnym dysponuje określonymi prawem środkami, stosowanymi m.in. przez służby mundurowe w celu utrzymywania poczucia ładu przez społeczeństwo⁴⁶.

Należy podkreślić, że wszelkie prawa i wolności człowieka, w tym prawo do bezpieczeństwa, mają swój początek i gwarancję w przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka, o czym stanowi art. 30 Konstytucji. Nietykalkalność osobista, utożsamiana z osobistym bezpieczeństwem, wolnością od przymusu, jest najczęściej rozumiana jako zakaz naruszania integralności cielesnej i duchowej. Jest ściśle skorelowana z godnością jednostki, wolnością osobistą i osobistym bezpieczeństwem⁴⁷. O nietykalkalności osobistej i wolności osobistej traktuje art. 41 Konstytucji gwarantując każdemu nietykalkalność i wolność osobistą dopuszczając ich pozbawienia lub ograniczenia na zasadach określonych w ustawie oraz przyznając osobie pozbawionej wolności gwarancje podstawowych praw i sposobu traktowania⁴⁸. Nietykalkalność osobista, a więc i bezpieczeństwo osobiste, powinny być pojmowane w kontekście poprzedzających przepisów Konstytucji, które zapewniają prawną ochronę integralności fizycznej i psychicznej jednostki⁴⁹. Bezpośrednio powiązane z poczuciem bezpieczeństwa prywatnego są konstytucyjne zakazy poddawania naukowym eksperymentom⁵⁰, torturom oraz nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu, stosowaniu kar cielesnych⁵¹, gwarancje nienaruszalności mieszkania, pomieszczenia lub pojazdu⁵², porusza-

⁴⁵ Uchwała Sądu Najwyższego Izba Karna z 13 marca 1990 r., sygn. V KZP 33/89 (OSNKW 1990, nr 7, poz. 23).

⁴⁶ G. Michałowska, *Prawa człowieka i ich ochrona*, Warszawa 2010, s. 49–50.

⁴⁷ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Komentarz encyklopedyczny*, red. W. Skrzydło, S. Grabowska, R. Grabowski, Warszawa 2009, s. 263–265.

⁴⁸ Art. 41 Konstytucji RP.

⁴⁹ D. Dudek, *Konstytucyjna wolność człowieka a tymczasowe aresztowanie*, Lublin 1999, s. 141–143.

⁵⁰ Art. 39 Konstytucji RP.

⁵¹ Art. 40 Konstytucji RP.

⁵² Art. 50 Konstytucji RP.

nia się⁵³, czy prawo do prywatności, w tym prawna ochrona czci i dobrego imienia⁵⁴. Pod pojęciem bezpieczeństwa osobistego, indywidualnego ustrojodawca zapewnił liczne gwarancje dla wolności i nietykalności osobistej. Jednak pojęcia te nie zostały zdefiniowane. Wymienione zakazy i gwarancje odnoszące się do nietykalności mają na celu przybliżyć katalog negatywnych zachowań, które godzą w tę prywatną sferę jako immanentną cechę wolności i osobistego bezpieczeństwa⁵⁵.

Zagwarantowane prawem przestrzeganie przez organy władzy publicznej doniosłych postanowień ustawy zasadniczej, które odnoszą się do wolności i bezpieczeństwa osobistego, pozostają w zależności od ustawowych, prawnie dopuszczalnych, a więc legalnych, naruszeń. Istotne dopełnienie stanowi precyzyjne sformułowanie obowiązków i sposobów postępowania organów w sytuacji ścierania się bezpieczeństwa w sensie kolektywnym i indywidualnym, w celu przeciwdziałania dowolności w podejmowaniu działań przez uprawnione podmioty⁵⁶. Ograniczenie wolności i nietykalności jednostki, a więc jej indywidualnego bezpieczeństwa, może mieć miejsce jedynie w określonych przepisach rangi ustawowej, określonych granicach i niezbędnym stopniu. Istnieje także konieczność zbadania, czy występują przesłanki dla ograniczenia praw jednostki⁵⁷. Nietykalność osobista, a zatem również osobiste bezpieczeństwo, objęte są generalnym zakazem ingerowania w fizyczną i psychiczną integralność jednostki. Ingerencja o charakterze arbitralnym przez dany podmiot w celu zapewnienia wspólnego dobra, jakim jest m.in. bezpieczeństwo publiczne, nie może mieć miejsca w demokratycznym państwie prawnym⁵⁸. Mnogość podmiotów ustanowionych do zapewniania ładu i porządku publicznego, wyposażona w tym celu w uprawnienia do posługiwania się środkami, które ingerują w wolność i bezpieczeństwo prywatne, wymaga by przepisy pra-

⁵³ Art. 52 Konstytucji RP.

⁵⁴ Art. 47 Konstytucji RP.

⁵⁵ D. Dudek, op.cit., s. 141–143.

⁵⁶ Z. Świda, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego a stosowanie zatrzymania i tymczasowego aresztowania w procesie karnym*, [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002, s. 748–749.

⁵⁷ W. Daszkiewicz, *Konstytucyjne gwarancje wolności osobistej. Rozważania de lege ferenda*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1989, nr 2, s. 10.

⁵⁸ B. Banaszak, *Konstytucja RP Komentarz*, Warszawa 2012, s. 266–267.

wa, przyznające im takie możliwości, były bardzo precyzyjne, bez możliwości nadinterpretacji⁵⁹.

Porządek publiczny w ogólnym, jak uważał W. Kawka, ujęciu stanowi „zespół norm (nie tylko prawnych), których przestrzeganie warunkuje normalne współżycie jednostek ludzkich w organizacji państwowej”⁶⁰. Szerszą definicję zaproponował S. Bolesta określając, że to „system urządzeń prawnopublicznych i stosunków społecznych powstających i kształtujących się w miejscach publicznych, niepublicznych, którego celem i zadaniem jest zwłaszcza ochrona życia, zdrowia, mienia obywateli i mienia społecznego i zapewnienia normalnej działalności instytucji, zakładów, przedsiębiorstw państwowych, społecznych i prywatnych oraz eliminowania (usuwania) różnego rodzaju uciążliwości niebezpiecznych lub niedogodnych dla społeczeństwa i jednostek”⁶¹. Porządek publiczny, według A. Misiuka, jest „faktycznie istniejącym układem stosunków społecznych, uregulowanych przez zespół norm prawnych i innych norm społecznie akceptowanych, gwarantujący, niezakłócone i niekonfliktowe funkcjonowanie jednostek w społeczeństwie”⁶².

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że „przesłanka ochrony porządku publicznego, mimo jej dalece niedookreślonego treściowo charakteru, mieści w sobie niewątpliwie postulat takiego ukształtowania stanu faktycznego wewnątrz państwa, który umożliwi normalne współżycie jednostek w organizacji państwowej. Dokonując ograniczenia konkretnego prawa lub wolności, ustawodawca kieruje się w tym przypadku troską o należyte, harmonijne współżycie członków społeczeństwa, co obejmuje zarówno ochronę interesów poszczególnych osób, jak i określonych dóbr społecznych, w tym i mienia publicznego”⁶³. Za standardy, które określają porządek publiczny, uznaje się zapewnienie harmonijnego stanu społecz-

⁵⁹ Z. Kwiasowski, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego*, [w:] *Prawa człowieka – wybrane zagadnienia i problemy*, red. L. Koba, W. Waclawczyk, Warszawa 2009, s. 183.

⁶⁰ W. Kawka, op.cit., s. 46.

⁶¹ S. Bolesta, *Pojęcie porządku publicznego w prawie administracyjnym*, „*Studia Prawnicze*” 1983, nr 1, s. 236.

⁶² A. Misiuk, *Administracja porządku i bezpieczeństwa wewnętrznego – zagadnienia prawnoustrojowe*, Warszawa 2008, s. 18.

⁶³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 stycznia 1999 r., sygn. P 2/98 (OTK 1999, nr 1, poz. 2).

nego współżycia, zdrowia i integralności fizycznej jednostek oraz poszanowanie mienia⁶⁴.

Ogólnie ujmując porządek publiczny, jako przesłanka, jest zorientowany na zapewnianie odpowiedniego funkcjonowania przestrzeni życia społecznego, a to oznacza, że nie jest wartością wyłącznie skorelowaną z państwem. Generalny charakter tejże przesłanki powoduje, że mieszczą się w niej działania związane z pozostałymi, wymienionymi w przepisie dobrami. Nawet niewymienienie pozostałych wartości w art. 31 ust. 3 pozwoliłoby objąć je zakresem pojęcia porządku publicznego. Przesłanki te krzyżują się, łączą w pewnym zakresie, dlatego wystarczające jest wykazanie jednej z nich dla uzasadnienia ograniczenia⁶⁵. Brak definicji legalnej i wieloaspektowość porządku publicznego w konsekwencji umożliwia wyinterpretowanie wielu innych materialnych przesłanek, zbieżnych z wymienionymi w art. 31 ust. 3⁶⁶.

Porządek publiczny jest istniejącym stanem faktycznym wewnątrz państwa, który regulują normy prawne i pozaprawne umożliwiające normalne funkcjonowanie w społeczeństwie i w państwie⁶⁷. Termin ten często jest używany zamiennie z bezpieczeństwem publicznym. Jednak niewątpliwie jest pojęciem szerszym. Istotnie pełni funkcję elementu stabilizacji wewnętrznej państwa, regionów, lokalnych społeczności czy jednostek⁶⁸.

Rozwój ogólnej koncepcji *democratic security*, „bezpieczeństwa demokratycznego”, przez organizacje międzynarodowe, głównie przez Radę Europy, ma na celu wymianę doświadczeń i ekspertyz, aby dążyć do poszanowania praw i wolności człowieka oraz rządów prawa. Współcześnie wskazuje się bowiem nie na tradycyjne, militarne zagrożenia bezpieczeństwa, lecz na podłoże narodowe, etniczne, religijne konfliktów w wymiarze wewnątrzpaństwowym, jak i zewnętrznym⁶⁹. W międzynarodowych dokumentach termin *public order* posiada szerokie znaczenie dotyczące zapewniania bezpieczeństwa, po-

⁶⁴ B. Banaszak, op.cit., s. 352.

⁶⁵ L. Garlicki, op.cit., s. 25.

⁶⁶ B. Rakoczy, op.cit., s. 114.

⁶⁷ T. Serafin, S. Parszowski, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa – zarządzanie bezpieczeństwem*, Warszawa 2011, s. 34.

⁶⁸ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo wewnętrzne, zarys systemu*, Warszawa 2013, s. 19 i n.

⁶⁹ J. Jaskiernia, *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki w Polsce – obszary koegzystencji i konfliktu tych wartości w kontekście realizacji standardów międzynarodowych*

rzędu i spokoju jednostek, a także wyraża ogólną zasadę funkcjonowania społeczeństwa w państwie i relacji, jakie w danej zbiorowości zachodzą⁷⁰. Dynamiczny rozwój bezpieczeństwa, jako dziedziny nauki, wynika z ciągłych zmian katalogu wartości podlegających realizacji w społeczeństwach oraz wyzwania, jakie stawiane są przed ochroną i funkcją służebną państwa w tejże dziedzinie⁷¹.

Wolność i nietykalność osobista jednostki, a zatem jej osobiste bezpieczeństwo, w demokratycznym państwie prawnym nie posiadają wymiaru absolutnego. Wartości te nieustannie się przenikają, ścierając się ze sobą i stając wobec siebie w opozycji. Wystąpienie prawnie określonych sytuacji, przede wszystkim związanych z zapewnianiem ochrony porządku, ładu oraz bezpieczeństwa publicznego, spowoduje, że swobodna sfera osobista jednostki podlegać będzie ustawowym ograniczeniom w skutek czego korzystanie z niej w pełni okaże się niemożliwe. Dochodzi bowiem do konfliktu dóbr, indywidualnego i wspólnego, jako wartości mogących pozostawać ze sobą w swoistym konflikcie. Postępowanie podmiotów ustanowionych do ochrony bezpieczeństwa publicznego nie może mieć charakteru arbitralnego, ani być pozbawione prawnych podstaw, a także wykraczać poza ustanowione prawem granice. Wobec powyższego istotne jest, aby przepisy prawa cechowała przejrzystość, zrozumiałość zarówno dla osób stosujących je, jak również dla ich odbiorców. Przymus państwowy, jako generalny środek zapewniający przestrzeganie przepisów prawa oraz dający poczucie bezpieczeństwa publicznego, winien być wyważony w taki sposób, żeby nie naruszać zbyt intensywnie delikatnej sfery osobistego bezpieczeństwa jednostki. Interwencja w wolnościowy status jednostki dla zapewniania bezpieczeństwa ogółu społeczeństwa, powinna być zawsze traktowana jako ostateczność i naruszać sferę bezpieczeństwa prywatnego w minimalny sposób.

i wewnętrznych, [w:] *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki we współczesnym świecie*, red. J. Jaskiernia, Katowice 2012, s. 59.

⁷⁰ K. Wojtyczek, *op.cit.*, s. 184–186.

⁷¹ M. Brzeziński, *Kategorie bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa, wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Warszawa 2009, s. 30.

Literatura

- Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*, red. B. Wiśniewski, Szczytno 2011.
- Banaszak B., *Konstytucja RP Komentarz*, Warszawa 2012.
- Bolesta S., *Pojęcie porządku publicznego w prawie administracyjnym*, „Studia Prawnicze” 1983, nr 1.
- Brzeziński M., *Kategorie bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa, wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Warszawa 2009.
- Czaja J., *Kulturowy wymiar bezpieczeństwa, aspekty teoretyczne i praktyczne*, Karków 2013.
- Czapiński W., *Bezpieczeństwo, spokój i porządek publiczny w naszym prawie administracyjnym*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1929, nr 9.
- Czarnecki B., Siemiński W., *Kształtowanie bezpiecznej przestrzeni publicznej*, Warszawa 2004.
- Daszkiewicz W., *Konstytucyjne gwarancje wolności osobistej. Rozważania de lege ferenda*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1989, nr 2.
- Drabik K., *Bezpieczeństwo personalne i strukturalne*, Warszawa 2013.
- Dudek D., *Konstytucyjna wolność człowieka a tymczasowe aresztowanie*, Lublin 1999.
- Gierszewski J., *Bezpieczeństwo społeczne. Studium i zakres teorii bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2013.
- Gierszewski J., *Bezpieczeństwo wewnętrzne, zarys systemu*, Warszawa 2013.
- Guś J., *Ład społeczny, poczucie bezpieczeństwa a prawo – kilka uwag z zakresu teorii prawa*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2012, T. IX.
- Hofreiter L., *Wstęp do studiów bezpieczeństwa*, Kraków 2012.
- Hołyst B., *Bezpieczeństwo. Ogólne problemy badawcze*, Warszawa 2014.
- Institucje bezpieczeństwa narodowego*, red. M. Paździor, B. Szmulik, Warszawa 2012.
- Jaskiernia J., *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki w Polsce – obszary koegzystencji i konfliktu tych wartości w kontekście realizacji standardów międzynarodowych i wewnętrznych*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki we współczesnym świecie*, red. J. Jaskiernia, Katowice 2012.
- Jedynak J., *Bezpieczeństwo jako zjawisko socjologiczne i kryminologiczne*, [w:] *Służby i formacje mundurowe w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego Rzeczypospolitej Polskiej*, red. E. Ura, S. Pieprzny, Rzeszów 2010.
- Kamiński Ł., *Pojęcie bezpieczeństwa w prawie administracyjnym*, „Państwo i Prawo” 2013, nr 10.
- Kawka W., *Policja w ujęciu historycznym i współczesnym*, Wilno 1939.
- Kaźmierczak-Pec D., *Od bezpieczeństwa państwa do bezpieczeństwa ludzkiego. Ewolucja pojęcia bezpieczeństwa w rzeczywistości ponowoczesnej*, [w:] *Współczesne bezpieczeństwo jednostkowe*, red. M. Kubiak, P. Żarkowski, Warszawa-Siedlce 2013.

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Komentarz encyklopedyczny*, red. W. Skrzydło, S. Grabowska, R. Grabowski, Warszawa 2009.
- Kuć B.R., Ścibiorek Z., *Podstawy metodologiczne nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa 2013.
- Kwiasowski Z., *Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego*, [w:] *Prawa człowieka – wybrane zagadnienia i problemy*, red. L. Koba, W. Waclawczyk, Warszawa 2009.
- Kwiatkowski S., *Między bezpieczeństwem obywateli a wolnością – społeczne reperkusje „polityki bezpieczeństwa”*, [w:] *Współczesne bezpieczeństwo jednostkowe*, red. M. Kubiak, P. Żarkowski, Warszawa-Siedlce 2013.
- Liwo M., *Status służb mundurowych i funkcjonariuszy w nich zatrudnionych*, Warszawa 2013.
- Marciniak E.M., *Psychologiczne aspekty poczucia bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa, wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Warszawa 2009.
- Michałowska G., *Prawa człowieka i ich ochrona*, Warszawa 2010.
- Misiuk A., *Administracja porządku i bezpieczeństwa wewnętrznego – zagadnienia prawnoustrojowe*, Warszawa 2008.
- Misiuk A., *Rozważania o bezpieczeństwie*, [w:] *Nauka o bezpieczeństwie. Istota, przedmiot badań i kierunki rozwoju, studia i materiały*, T. I, red. L. Grochowski, A. Letkiewicz, Szczytno 2011.
- Nowak E., Nowak M., *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego, zarządzanie bezpieczeństwem*, Warszawa 2011.
- Pieprzny S., *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Rzeszów 2008.
- Pikulski S., *Podstawowe zagadnienia bezpieczeństwa publicznego*, [w:] *Prawne i administracyjne aspekty bezpieczeństwa osób i porządku publicznego w okresie transformacji ustrojowo-gospodarczej*, red. W. Bednarek, S. Pikulski, Olsztyn 2000.
- Potrzeszcz J., *Naturalne prawo człowieka do bezpieczeństwa*, [w:] J. Potrzeszcz, *Bezpieczeństwo prawne z perspektywy filozofii prawa*, Lublin 2013.
- Rakoczy B., *Ograniczenia praw i wolności jednostki ze względu na ochronę środowiska w Konstytucji RP*, Toruń 2006.
- Serafin T., Parszowski S., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa – zarządzanie bezpieczeństwem*, Warszawa 2011.
- Sienkiewicz-Małyjurek K., Niczyporuk Z.T., *Bezpieczeństwo publiczne, zarys problematyki*, Gliwice 2011.
- Sokolewicz W., *Wolność prasy i jej konstytucyjne ograniczenia*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 6. *Studia bezpieczeństwa*, red. P.D. Williams, Kraków 2012.
- Studziński W., *Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego*, [w:] *Prawa i wolności I i II generacji*, red. A. Florczak, B. Bolechow, Toruń 2006.

- Sulowski S., *O nowym paradygmacie bezpieczeństwa w erze globalizacji*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa, wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Warszawa 2009.
- Świda Z., *Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego a stosowanie zatrzymania i tymczasowego aresztowania w procesie karnym*, [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002.
- Ura E., *Pojęcie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego*, „Państwo i Prawo” 1974, nr 2.
- Wajszczak R., *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki w Polsce*, [w:] *Uniwersalny i regionalny wymiar ochrony praw człowieka. Nowe wyzwania – nowe rozwiązania*, red. J. Jaskiernia, Warszawa 2014.
- Wołpiuk W.J., *Bezpieczeństwo państwa i pojęcia pokrewne. Aspekty konstytucyjnoprawne*, „Krytyka Prawa, Niezależne studia nad prawem” T. II Bezpieczeństwo, Warszawa 2010.
- Wołpiuk W.J., *Bezpieczeństwo państwa a prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki we współczesnym świecie*, red. J. Jaskiernia, Katowice 2012.
- Zaborowski J., *Administracyjnoprawne ujęcie pojęć „bezpieczeństwo publiczne, porządek publiczny”*, „Zeszyty Naukowe ASW” 1985, nr 41.
- Żywucka-Kozłowska E., Kowalczyk-Ludzia M., *Uniwersalizm bezpieczeństwa*, [w:] *Nauka o bezpieczeństwie. Istota, przedmiot badań i kierunki rozwoju, studia i materiały*, T. I, red. L. Grochowski, A. Letkiewicz, A. Misiuk, Szczytno 2011.